Struikeltekst

Mannelijk en vrouwelijk (Genesis 1:27)

In een vorige struikeltekst (zie NKB nummer 1/2026) hebben we het gehad over wat het betekent dat de mens geschapen is in het beeld en naar de gelijkenis van God. In Genesis 1:27 staat daarover nog meer: 'God schiep de mens in zijn beeld, in het beeld van God heeft Hij hem geschapen, *mannelijk en vrouwelijk* heeft hij hen geschapen'.
Er staat dus niet, zoals in diverse vertalingen: *man en vrouw*, want dan zou er in het Hebreeuws 'isj' en 'isjah', moeten staan.
Er staan twee andere woorden: 'zachar' en 'neqewa'.
Wat betekent dat?

Mannelijk

Willem Barnard zegt hierover (samengevat): Het zijn woorden die wij biologisch zouden willen noemen. Maar dat is niet in de stijl van de Tora. Veeleer zijn het *liturgische* termen! Het eerste woord 'zachar', duikt steeds op in verband met de eredienst. In Genesis komt het meestal ter sprake als het om de besnijdenis gaat. In Exodus wordt het vermeld bij het lam van Pascha, en bij de eerstgeborene. In Leviticus komen we het herhaaldelijk tegen bij de offers. Priester én offerdier dienen 'zachar', *van het mannelijk geslacht,* te zijn. Dat is in tegenstelling tot andere culturen, waarbij de vrouw als priesteres gewijd is aan de maan en aan het leven als 'moeder aarde'. In dat kader verrichtten zij allerlei diensten in de tempels, tot prostitutie toe. Daarvan is in de Schrift geen sprake. In de context van de liturgie heeft het van doen met *heiliging, toewijding*. In Numeri komt het in aanraking met het militaire krijgsbedrijf. Ook oorlogen hebben te maken met toewijding, in elk geval met slachtoffers. *Toewijding, heiliging en offervaardigheid* zijn inhoudelijk het wezen van 'zachar', *mannelijkheid.*

Als we niet beter wisten zouden we tegenwoordig zeggen dat het een typisch woord is dat past in de 'manosfeer'. Dat is een verzamelnaam voor websites en sociale-mediaplatforms, waarin mannelijkheid en de positie van mannen en genderverhoudingen centraal staan. Een woord dat thuishoort in de mannenrechten-beweging en kritisch is ten aanzien van feminisme. Dat zou zo zijn als er in het Hebreeuws niet nog een woord onlosmakelijk mee verbonden is.

Vrouwelijk

Het tweede Hebreeuwse woord is 'neqewa', '*vrouwelijk persoon.*' Het komt bijna altijd samen voor met 'zachar'. Volgens Barnard hangt 'neqewa' samen met de betekenis *bron*. Het gaat hier om een taalstam, waar het Latijnse begrip 'excavare', *graven, uithollen*, mee gemoeid is. Men moet denken aan een onderaardse gang, aan een doorbraak, een gracht, een holte. Het ligt voor de hand om te denken: het vrouwelijke is dus helemaal tot de voortplantingsfunctie teruggebracht. Uiteraard gaat het bij die holte om de schoot, de vrouw 'is' een schoot, een baarmoeder, een bron van leven. Juist dát woord is uitverkoren om medebepalend te zijn voor beeld van God! Maar de schoot is meer dan de baarmoeder. De schoot staat ook voor *barmhartigheid* en *ontferming*. Vruchtbaarheid en barmhartigheid zijn, messiaans gesproken, inhoudelijk het wezen van 'neqewa', *het vrouwelijke.*

Mannelijk én vrouwelijk

Er is nog een bijzonderheid in de tekst die we snel over het hoofd zien. Er is een bijna onmerkbare overgang van het enkelvoud naar het meervoud: 'In het beeld van God heeft Hij *hem* geschapen, mannelijk en vrouwelijk heeft hij *hen* geschapen.' Niet alleen de man (hem), maar beide (hen, man én vrouw) zijn ze geschapen als 'zachar' en 'nekewa'. De man is 'mannelijk' én 'vrouwelijk'. De vrouw is ook 'mannelijk' én 'vrouwelijk'. Bij de een kan het mannelijke overheersen, bij de ander het vrouwelijke, of omgekeerd. Maar bij beide speelt op de achtergrond mee de vrouwelijke én (niet: óf) mannelijke 'geaardheid'.

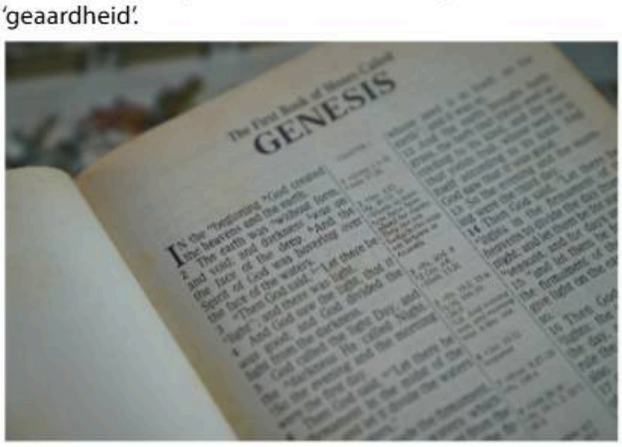

Dat vinden we ook terug in het beeld van God. Wij kennen geen aparte mannelijke én een aparte vrouwelijke God. Hoewel de Bijbel meestal spreekt van 'Hij' kunnen we ook spreken over 'Zij'. Als 'Hij' is Hij een Vader: '*Is Hij niet je Vader, die jou verworven heeft?*' (Deuteronomium 32:6:). Tegelijk is 'Hij' het ook die de lammetjes in 'zijn' schoot zal dragen (Jesaja 40:11). Als 'Zij' is Zij een moeder: '*Kan een vrouw haar zuigeling vergeten, zich niet ontfermen over het kind van haar schoot? Al zou zij die vergeten, Ik* (de ENE) *vergeet jou niet!*' (Jesaja 49:15:). Zij is ook een moedervogel onder wier vleugels de kleintjes schuilen (Deuteronomium 32:11). De inhoud van 'mannelijk' en 'vrouwelijk' is dus veel genuanceerder dan we vaak denken. En dat is maar goed ook. Gods beeld mogen we niet verengen tot de 'manosfeer'. Als Gods beeld zowel mannelijk als vrouwelijk is, pleit dat immers sterk voor de gelijkheid van man én vrouw.

Geraadpleegde literatuur

W. Barnard, *Bezig met Genesis, van hoofde aan*, Baarn: Ten Have, 1983
W. Barnard, *Stille Omgang, Notities in het dagelijks verkeer met de Schriften*, Brasschaat: G.J. Buitink, 1992
Clements, *Theologisch Wörterbuch zum Alten Testament* (TWAT), Band II, Stuttgart Verlag W. Kohlhammer, 1973